

TEYSMANNIA

ONDER REDACTIE VAN

Dr. W. G. BOORSMA

met veler medewerking

ZEVEN EN TWINTIGSTE DEEL

*(Het auteursrecht is verzekerd overeenkomstig de wet
Staatsblad Ned.-Ind. 1881 No. 109).*

BATAVIA
G. KOLFF & Co.
1916.

EEN VERWAARLOOSD VOLKSBELANG.

(Nabetrachting).

In het naschrift op ons onder bovenstaanden titel in aflevering 12/1915 van „Teysmannia” verschenen artikel zegden wij eene nadere bespreking toe van de in jaargang 1910 van het bovengenoemd tijdschrift opgenomen publicatie van Dr. J. C. KONINGSBERGER, die tot onderwerp had de ordonnantie in Staatsblad 1909 no. 497. Reeds teekenden wij met een enkel woord aan, dat, waar wij hier en daar blijk zullen moeten geven van een gevoel, afwijkende van dat van genoemden geleerde, men daarin niet mag zien eene uiting van bedilzucht, die, in aanmerking genomen tegen wien deze gericht waren, nog al belachelijk zou zijn. Voor zoover noodig, stellen wij hier nogmaals twee dingen op den voorgrond. Vooreerst, dat wij de gelegenheid gehad hebbende om de toepassing der verordening op de wildbescherming gedurende vijf jaren gade te slaan, daarin leemten konden ontdekken, die niet te voorzien waren door dengene, die nog vóór hare inwerkingtreding betreffende die ordonnantie eenige toelichtingen gaf, en ten tweede, dat onze *voornaamste* grief eigenlijk niet de bepalingen zelf geldt, doch wel hare ergerlijk slappe handhaving. Dat wij, wat dit laatste betreft, niet te zwartgallig zijn, kunnen wij overigens staven door eene aanhaling uit een werk van Dr. KONINGSBERGER zelf, die op blz. 430/1 van zijn onlangs voltooid boek „Java zoölogisch en biologisch” aanteekeent:

„Men zou dus reeds in deze ordonnantie alleen een waarborg hebben tegen de uitroeiing op Java van welke Zoogdiersoort ook, indien aan haar op krachtige wijze de hand werd gehouden en indien de jacht, voor zoover zij is of kan worden toegestaan, op behoorlijke wijze werd uitgeoefend. Aan deze beide voorwaarden wordt echter niet voldaan. In afgelegen streken, en dat zijn natuurlijk juist de plaatsen, waar de *Teysmannia*, 1916.

diervormen, die het meest bescherming behoeven, zich bij voorkeur ophouden, is het toezicht op de naleving der ordonantie ten eenenmale onvoldoende, zoodat clandestiene jagers daar geheel vrij spel hebben. Bovendien wordt door Inlanders de jacht, ook voor zooverre zij geoorloofd is, uitgeoefend op eene wijze, die in vele richtingen funeste gevolgen heeft. Zij wordt namelijk voorafgegaan door het in brand steken, over groote uitgestrektheden, van de wildernissen, teneinde daarna des te gemakkelijker alles te kunnen neerschieten, wat zich op de opengebrande terreinen vertoont”.

Sterkere argumenten voor onze stelling, dat er *periculum in mora* is, zijn nauwelijks te leveren, zoodat, waar dit feitenmateriaal van zoo gezaghebbende zijde wordtaangevoerd, de hoop mag worden gekoesterd, dat bij de autoriteiten, op wier advies de Regeering ten deze is aangewezen, eene willige stemming bestaat tot herziening der tegenwoordige bepalingen, en tot het beramen van maatregelen ter verzekering van gehoorzaamheid aan 'slands wetten, ook wat dit onderwerp betreft. Op medewerking van den fatsoenlijken jager mag gerekend worden, want niets is inderdaad voor den laatstgenoemde verdrietiger, dan te constateeren, dat harteloze booswichten — de uitdrukking is waarlijk niet te sterk — moedwillig vernielen, wat den sportsman en den natuurliefhebber in het algemeen zoo dierbaar is.

Doch thans ter zake. Den geest, die uit onze „jachtwet” spreekt alleszins toejuichend — gelijk wij reeds deden in ons eerste artikel —, zullen wij thans, met Dr. KONINGSBERGER'S bovenaangehaald artikel tot richtsnoer, onze reeds uitgesproken afkeuring over den vorm, waarin sommige harer voorschriften — waaronder de meest fundamenteele — gegoten zijn, zoomede over enkele details, hier nader praeciseeren.

Gaarne de moeijelikheden erkennende, die bestonden tegen den eenigen logischen vorm voor een verbod tot vangen of doodden van bepaaldelijk aan een zoodanige bescherming behoefte hebbende wilde diersoorten, namelijk het elk afzonderlijk noemen dier soorten, meenen wij toch, dat de bezwaren tegen een dergelijke formulering te breed uitgemeten zijn. Immers „eene lange lijst van namen” — de door Dr. KONINGS-

BERGER aangevoerde voornaamste bedenking — kan volstrekt geen kwaad, daargelaten nog, dat de thans gevolgde methode, namelijk opsomming der uitzonderingen, waarlijk ook niet de deugd der beknoptheid heeft. Waar die uitzonderingen zoo talrijk zijn (voor Java 28 + 3, voor de Buitenbezittingen 18 + 9 categorieën van dieren), mag men zich wel afvragen, of, door op deze wijze te werk te gaan, wel veel omhaal vermeden is. Men heeft, zooals in ons vorig artikel reeds is medegedeeld, in andere koloniën niet opgezien tegen het in de wet opnemen van de gewraakte „lange lijsten”, en is blijkbaar bij de toepassing toch niet gestuit op groote moeielijkheden. Wel heeft men, rekening houdend met de practijk, zooveel mogelijk geleerde termen vermeden, zonder nochtans het gebruik van wetenschappelijke namen geheel uit te sluiten, waar zij dienstig konden zijn om dubbelzinnigheden te voorkomen. Overigens moeten onzes inziens de bezwaren tegen het bezigen van de in de wetenschap gebruikelijke Latijnsche benamingen niet te hoog worden aangeslagen. Waar is het, dat het gros dergenen, die aan verordeningen als de hierbedoelde onderworpen zijn, de onderscheidene diervormen niet kent onder de wetenschappelijke namen, maar dit bezwaar geldt niet alleen bij ons, doch overal; evenmin als onze *wong tan*, beoefent in Nederland of het overige Europa de „boer, burger en buitenman” de zoölogie als studievak; niettemin weet hij zeer goed, welke in de wet in het Latijn aangeduide diersoorten hij ongemoeid moet laten; dat leert hij wel als jongen reeds van den veldwachter. Trouwens de hierbedoelde moeielijkheid — als men het zoo noemen wil — doet zich voor bij de wettelijke regeling van schier elk technisch onderwerp; nog sterker, nagenoeg geen enkele wet — inbegrepen die betreffende heel alledaagsche zaken, zooals bijv. huwelijk, boedelscheiding enz. — is geheel vrij van voor het gros van het publiek onverstaanbare termen; desniettemin wordt een iegelijk geacht volkomen op de hoogte te zijn van de bepalingen in quaestie, en wordt degeen, die er tegen zondigt, gestraft of door een slimmere tegenpartij overtroefd. Dit is ongetwijfeld een gebrek in de regeling onzer maatschappelijke verhoudingen, maar in de practijk van het dagelijksch leven

legt men er zich bij neer en betaalt een duren advocaat om belangen te verdedigen, die men, ware het anders, liefst zelf behartigen zou, omdat men dan beter en goedkooper gediend zou zijn. Zoolang dus de gouden eeuw nog niet is aangebroken, waarin het Recht zoo weinig gecompliceerd zal zijn, dat men bij de handhaving daarvan zoogenaamde „rechtsgeleerden” — die men met meer „recht” wetgeleerden zou kunnen noemen — kan missen, mogen o. i. de bedenkingen tegen de opneming van wetenschappelijke namen in eene verordening tot tegen- gang van de uitroeiing van wilde dieren niet heel zwaar wegen. Men zal even goed leeren begrijpen, dat het dooden van bijv. een *Timelia pileata* strafbaar is, als dat men, zonder een flauw vermoeden te hebben van hetgeen de strafwet met „stellionaat” bedoelt, er zich terdege van bewust is, dat men voor het met dat vervaarlijke woord aangeduide misdrijf in de gevangenis komt.

Ook het door Dr. KONINGSBERGER aangevoerde bezwaar tegen het gebruik van Inlandsche namen, namelijk de onstandvastigheid dier aanduidingen, is niet overwegend, mits ter verduidelijking de wetenschappelijke soortnaam mede vermeld wordt. Immers ook deze moeielijkheid ondervindt men elders evengoed als bij ons, zonder dat men daaraan een motief ontleent om af te zien van de aanwijzing der wilde diersoorten met behulp van lokaal in zwang zijnde termen. Zelfs in het kleine Nederland heeft men voor sommige diersoorten — vooral vogels — in de verschillende provinciën heel verschillende benamingen; toch zijn vele dier inheemsche namen in de zoogenaamde Vogelwet en de Jachtwet opgenomen. In landen als bijv. Duitschland en Frankrijk, waar onderling zeer verschillende dialecten, zelfs meerdere talen gesproken worden, bestaat nog minder eenheid in deze materie; dit heeft den wetgever echter niet belet, vele dier locale benamingen in de wetgeving op te nemen. Verder moet nog in het oog worden gehouden, dat niets zoozeer geschikt is om eenheid en vastheid in de terminologie te brengen, als juist het toekennen van eene bepaalde, wettelijke beteekenis aan min of meer vage volksuitdrukkingen. Gerust mag worden aangenomen, dat vele benamingen, waarmede, om een voorbeeld te noemen, thans

sommige Zuid-Afrikaansche diersoorten zonder eenige dubbelzinnigheid worden aangeduid, oorspronkelijk ook niet de scherp omljnde beteekenis van tegenwoordig hebben gehad: het spraakgebruik, hetwelk steun vond in de wet, heeft echter de vorming van standvastige begrippen bevorderd en eindelijk tot een feit gemaakt.

Ten slotte is er nog een middel — reeds in ons eerste artikel aangegeven — om al te uitvoerige namenreeksen uit de wet te houden. Men kan namelijk het afzonderlijk aanduiden der bedoelde diersoorten beperken tot de rubrieken *a*, *b* en *c* (zie punt 1 aan het slot van ons aangehaald opstel) en al wat onder rubriek *d* gebracht wordt, vermelden als „de overige diersoorten”. Deze laatste rubriek, ten opzichte waarvan de wetgeving zich stelt op een standpunt van non-interventie, zou zelfs geheel onvermeld kunnen worden gelaten, ofschoon dit, als men de zaak *volledig* onder de oogen wensch te zien, minder wenschelijk is.

Wij komen thans tot een ander punt van DR. KONINGSBERGER'S toelichting, t. w. het betoog ten gunste van den maatregel, om de beslissing in zake het al of niet geoorloofde van de jacht op eenige diersoorten in handen te leggen van de Hoofden van gewestelijk bestuur. Dat dit betoog ons in het geheel niet bevredigt, zal duidelijk zijn voor ieder lezer, die kennis genomen heeft van onze in het vorig artikel voorkomende beschouwingen over de gestie van het Binnenlandsch Bestuur in zake dit onderdeel der overheidszorg. Behalve hetgeen vroeger door ons is aangevoerd, zijn er nog andere motieven, die er toe leiden, de rol der Gewestelijke bestuurs- hoofden tot een zuiver toeziende te maken, namelijk in hunne qualiteit van hoofd der politie in hun ressort, en het maken van *regelingen* aan het centrale gezag voor te behouden. Deze redenen komen op het volgende neer:

1o. Regelingen, uitgaande van het Gewestelijk bestuur, zijn veelal gebrekkig in den vorm, bieden daardoor ruimschoots gelegenheid tot ontduiking en willekeurige toepassing, en worden in verband daarmee gemeenlijk slecht geëerbiedigd; men ziet dit dagelijks aan de zoogenaamde politiekeuren. Wij bedoelen met dit te constateeren geen verwijt. Immers de

opgesomde verschijnselen worden verklaard door de omstandigheid, dat de gouverneurs en residenten moeten roeien met de riemen, die zij hebben; d. w. z., dat zij bij eene goede opvatting van hun taak als *bestuurders* het te volhandig hebben om daarnaast nog de meestal een bureaucratisch karakter hebbende speciale kundigheden als *wetgever* — misschien ware het beter te spreken van „wettensmeder” — zich eigen te maken, terwijl zij voorts ook niet de beschikking hebben over personeel, dermate geschoold in het redigeeren van regelende bepalingen, dat het door hen afgeleverde legislatieve werk het speciale en voor practische uitvoerbaarheid ook noodzakelijke cachet heeft, dat het kenmerk is der verordeningen, die ontworpen zijn door daarin ervaren ambtenaren van de centrale bureaux. Men zal wellicht opmerken, dat dit een bloote vormquaestie is, doch daartegenover voeren wij dan aan, dat een der voorname vereischten voor den eerbied, dien een algemeen geldende regeling moet inboezemen, onberispelijkheid in den vorm is. Hoe gebrekkiger een overheidsbevel is ingekleed, hoe minder men zich er van aantrekt, om zeer voor de hand liggende redenen.

20. De door historische omstandigheden ontwikkelde en daarom verschoonbare neiging van sommige onzer provinciale machthebbers, om het bekende adagium „sic volo, sic jubeo” tot voornaamste richtsnoer hunner handelingen te nemen, noopt ook tot voorzichtigheid bij het aan hen toekennen van speciale bevoegdheden. Vooral bij een onderwerp, als hetwelk thans aan de orde is, waarbij veelal allerlei tegenstrijdige belangen van verschillende categorieën van geadministreerden betrokken zijn — *persoonlijke* factoren daarbij nog buiten rekening gelaten —, moet de alleenheerschappij van subjectieve opvattingen belet worden; doch dit is alleen mogelijk, indien de betrekkelijke regelingen uitgaan van hoogere bestuursorganen, die, een grooter veld overziende, daarentegen zich minder verdiepende in onbelangrijke, locale détails, veel minder dan lagere autoriteiten gevaar loopen te worden op hol gebracht door het een of andere stokpaardje. Men bedenke hierbij, dat de overdracht van een diep ingrijpende bevoegdheid op de Hoofden van gewestelijk bestuur zeer ernstige

gevolgen kan hebben, omdat de wijze, waarop van de verleende macht gebruik gemaakt wordt, feitelijk ontsnapt aan de publieke contrôle, hetgeen niet het geval is met gezagsuitingen van de Regeering, op welke steeds vele oogen gevestigd zijn, zoodat averechtsche maatregelen, door een gouverneur of een resident genomen, een veel taaier leven hebben dan de op foutieve grondslagen berustende voorschriften, die aan het centrale gezag zijn ontglipt en in wijden kring aan scherpe critiek worden onderworpen. En het is toch zeker niet ongepast, voorop te stellen, dat de Gewestelijke bestuurders geen grootere mate van onfeilbaarheid hebben dan de Regeering. Het door Dr. KONINGSBERGER aangevoerde argument, dat het ondoenlijk is, voor sommige onderdeelen der wildbescherming eene uniforme regeling te maken, in verband met biologische nuanceeringen met een sterk plaatselijk karakter, is onbetwistbaar, doch de moeielijkheid kan op eene andere wijze worden ontgaan dan door den knoopen eenvoudig te doen doorhakken door de locale bestuurders. Wel zal aan het *advies* van deze ambtenaren waarde kunnen worden toegekend, doch in waarlijk gewichtige — ofschoon helaas nog niet als zoodanig algemeen erkende — aangelegenheden als het openstellen of sluiten van de jacht, houde de Regeering zelf het heft in handen, zooals dit ook geschiedt in de koloniën en territoriën, van welker wetgeving op dit gebied in ons eerste artikel een exposé is gegeven. Voor een juiste appreciatie door de Regeering van de bovenbedoelde plaatselijke verschillen bestaat overigens nog een handiger hulpmiddel, dat onder punt 30 hieronder ter sprake zal worden gebracht.

30. Ieder zal wel gaarne willen toegeven, dat het min of meer in den blinde weg vaststellen van regelingen betreffende den wildstand in het gunstigste geval weinig effect kan hebben en soms zelfs schadelijk is. Veel meer dan het geval is ten opzichte van de gewone in de bestuurspractijk voorkomende onderwerpen van overheidszorg, moet bij de oplossing van een probleem als het onderhavige, elke voorgenomen maatregel zorgvuldig getoetst worden aan hetgeen ter zake wetenschappelijk is vastgesteld. Dit nu maakt het noodig, dat de ontwerper van een reglement betreffende deze materie

beschikt over een zoodanige mate van détailkennis op zoölogisch-biologisch gebied, als bij een bestuursambtenaar niet mag worden verondersteld. Men geve er zich rekenschap van, hoe menigmaal uit het bestuurskorps zelf de klacht is voortgekomen, dat de leden daarvan te veel beschouwd worden als manusjes van alles. Het (overigens onverplicht) inwinnen van advies bij de deskundige ambtenaren van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel komt slechts zeer onvoldoende aan het evengemeld bezwaar tegemoet, daar van Buitenzorg uit wel algemeene principes kunnen worden aangegeven, doch geen compleete voorzieningen kunnen worden aanbevolen, die, ofschoon gebaseerd op die beginselen, zich aanpassen aan locale omstandigheden. Daarvoor zou noodig zijn, dat een deskundige zich plaatselijk van den toestand zou vergewissen, en, gewapend met deze wetenschap, de noodige voorstellen zou doen. Dezen weg zal men dan ook onzes inziens moeten inslaan, evengoed als men voor de bestudeering van andere onderwerpen over technisch ontwikkeld personeel beschikt. Doch wordt op die wijze gehandeld, dan is het veel logischer, dat de van dergelijke ambtenaren uitgaande adviezen worden behandeld bij het bovengenoemde Departement, alwaar zij met een critisch oog zullen worden bekeken, dan dat de Hoofden van gewestelijk bestuur, gewapend met en grootendeels gedekt door die voorstellen, aan het reglementeeren gaan. Hier komt nog het volgende bij. De locale factoren, die invloed uitoefenen op de levensomstandigheden der verschillende te beschermen diersoorten, zijn uit den aard der zaak totaal onafhankelijk van de kunstmatige, gewestelijke indeeling van Nederlandsch-Indië, m. a. w. de kringen, waarbinnen de bijzondere biologische verschijnselen zich afspelen, vallen in het geheel niet samen met de grenzen van gouvernementen en residenties. Daardoor is het mogelijk, en zelfs waarschijnlijk, dat voor een bepaald natuurlijk gebied, dat zich uitstrekt over meer dan een gewest, een en dezelfde regeling zal moeten gelden, terwijl aan den anderen kant voor verschillende deelen van één gewest onderling zeer verschillende voorzieningen zullen moeten worden vastgesteld. Ook opdat de in dit opzicht

noodige uniformiteit aan den eenen kant, specialiseering anderzijds worde verkregen, moeten regelingen, als waarvan hier sprake is, uitgaan van het centrale gezag, voorgelicht door plaatselijk bekende, deskundige ambtenaren.

40. Zooals reeds in ons eerste artikel werd aangestipt, missen over het algemeen de Hoofden van gewestelijk bestuur de noodige belangstelling voor deze quaestie. Het is hun te vergeven, want bij eene nauwgezette opvatting van de meest voor de hand liggende gedeelten van hun ambtstaak het reeds volhandig genoeg hebbend, spreekt het vanzelf, dat zij slechts bij uitzondering tijd en lust overhouden, om dieper in te gaan op wat voor *hen* altijd bijzaak blijft. En tot die bijzaken behoort de wildbescherming, eensdeels omdat nog niet algemeen wordt ingezien, dat werkelijk groote oecoonische en ethische — in den goeden zin van dit woord — belangen er aan vast zitten, anderdeels, omdat het onderwerp, nog nieuw zijnde, niet de belangstelling heeft kunnen wekken, die de van oudsher tot de bemoeienissen der Hoofden van gewestelijk bestuur behorende aangelegenheden hebben verworpen. Vandaar dat — waar het nu eenmaal moet — die bestuurshoofden wel min of meer uitvoerige voorschriften nopens het openstellen en sluiten van de jacht decreteren, maar, zelf weinig doordrongen van het nut dier decreten, zich ook nagenoeg niet bekommeren over de naleving er van. Dit zou wel beter worden, indien de regelingen uitgingen van de Regeering en de laatste bovendien gehoorzaamheid aan Hare bevelen nadrukkelijk eischte. Dit laatste is noodig, omdat het in dit ongelukkige land nu eenmaal een noodzakelijkheid schijnt te zijn, periodiek aan te dringen op de handhaving van hetgeen verordend is.

Een enkel woord valt nog te zeggen naar aanleiding van de voorbeelden, door Dr. KONINGSBERGER aangehaald ter verdediging van de delegatië op de Hoofden van gewestelijk bestuur van de bevoegdheid tot het openen en sluiten van de jacht op sommige wildsoorten.

In het eerste der twee vermelde gevallen hadden de Resident der Oostkust van Sumatra en de Gouverneur van Sumatra's Westkust gelijktijdig ieder een voorstel ingediend,

de eerste om paal en perk te stellen aan de in gang zijnde uitroeiing van olifanten in zijn gewest, de andere lijnrecht daartegenover, om van Gouvernementswege de bevolking te voorzien van geweren, munitie en geld, teneinde haar „in staat te stellen den strijd aan te binnen met de olifanten, die in grooten getale telkenjare een aanzienlijk deel van den oogst vernielden”.

Men houde het ons ten goede, dat wij dit voorbeeld weinig overtuigend vinden. Immers de waarschijnlijkheid is groot, dat de Resident der Oostkust van Sumatra groot gelijk zal hebben gehad en dat, hetgeen hij mededeelde betreffende „zijn” olifanten, evenzeer van toepassing was op die van de Westkust. Dat de Gouverneur te Padang een geheel tegenovergestelde meening was toegedaan, behoeft niettemin niemand te verwonderen; niet-deskundig op dit speciale gebied, heeft deze zich laten overhalen om zich te stellen op het in Europa welbekende, klassieke boerenstandpunt. De landbouwer — wel te verstaan de onontwikkelde „prengel”, zooals Zola hem teekent in „La Terre” en dien men met locale nuances overal terugvindt, in Nederland zoo goed als in Duitschland of China — klaagt eeuwig en altijd over wildschade, zooals hij klaagt over nattigheid als het regent, en over droogte bij zonneshijn. Geheel ongemotiveerd zijn de klachten — over de verwoestingen van wilde dieren — niet altijd, maar men moet zich hoeden voor een te hoog aanslaan daarvan, en vooral niet er zich door laten verleiden om een uitroeiingscampagne tegen het wild op touw te zetten. Als uiterste concessie mag men de rechtstreeks benadeelden in de gelegenheid stellen om de dieren, die werkelijk schade aanrichten, te doden, maar een levée en masse van een gansche bevolking, gericht tegen alle olifanten in de omgeving, omdat enkele dier dieren hier en daar een pisangtuin of een suikerrietaanplant vernield hebben, geeft blijk van kortzichtigheid, overigens vergeeflijk in dit geval, omdat een goed Hoofd van gewestelijk bestuur hart heeft voor den „landbouw”, waarvan de bevordering een der traditioneele functies van den bestuursambtenaar is (vergelijk hierbij het aangeteekende sub 40. hierboven) en zoo'n ambtenaar dus licht daarin te ver gaat, als van hoogerhand

dat streven niet wat geremd wordt. Juist dit voorbeeld toont helder aan, hoe noodig het is, dat men de gegrondheid van dergelijke klachten kritisch late onderzoeken door een *deskundig* ambtenaar. Want hoe zal het hier gegaan zijn? Het inzicht van den Gouverneur van Sumatra's Westkust was zoo goed als zeker gevestigd op een advies van den een of anderen afdeelingchef — misschien van meer dan één —, die op zijn beurt verschrikkelijke verhalen over olifantenschade had vernomen van lagere ambtenaren. Deze laatsten nu putten hun wijsheid, al of niet door tusschenkomst van Inlandsche hoofden, uit mededeelingen, gedaan door het hierboven ten tooneele gevoerde, universeele type, den boer, in dit geval tevens een zich in een zeer achterlijken cultuurtoestand bevindenden Inlander, derhalve iemand, die, zich bewegend binnen een zeer engen gedachtenkring, in elk niet al te banaal voorval een wereldgebeurtenis ziet en bij het weergeven daarvan de kleuren er dik oplegt. Buiten beschouwing wordt daarbij nog gelaten, dat de oorspronkelijke uitvinders van de olifantenschade in casu waarschijnlijk Batakkers zijn geweest, die men met recht de Gascogners van Insulinde zou mogen noemen.

Wat nu het tweede aangehaalde voorbeeld betreft, het feit, dat de Resident der Westerafdeeling van Borneo bezwaar had tegen *tijdelijke* openstelling van de jacht op sommige diersoorten, omdat hem de noodige hulpmiddelen ontbraken om te beletten, dat in den verboden tijd zou worden gejaagd, bewijst niets vóór of tegen het eene of het andere systeem. Het is eenvoudig een bekentenis van onmacht; „dabei hört sich alles auf”, en wijs doet men inderdaad met in zoo'n geval de jacht maar voortdurend open te laten. Doch dit alles heeft niets te maken met de vraag, of het Hoofd van gewestelijk bestuur, of wel het centrale gezag, het meest bevoegd moet worden geacht om de quaestie der wildbescherming te regelen. Wij staan hier namelijk voor het feit, dat elke regeling maar liever achterwege moet blijven wegens omstandigheden, die met het onderwerp geen direct verband houden. En dan is het niet duidelijk, waarom de Regeering niet evengoed als het betrokken Bestuurshoofd zou kunnen bepalen, dat voorshands — totdat in dit gewest ons gezag dieper geworteld

zal zijn — in de residentie Westerafdeeling van Borneo de jacht voortdurend opengesteld zal zijn. Geheel analoog met dit geval is bijv. het volgende. Men wil een algemeenen maatregel van bestuur treffen, laten wij zeggen een nieuwe belasting invoeren. Van enkele Gewestelijke bestuurders komt echter bericht, dat hun de middelen ontbreken om aan de eischen van den fiscus desnoods kracht bij te zetten. In de veronderstelling, dat het op zich zelf wenschelijk wordt geacht, dat belastingen door het centrale gezag worden gedecreteerd (hetgeen inderdaad als algemeene regel is aangenomen), zal de mindere intensiteit van ons gezag in de bovenbedoelde enkele gewesten toch bezwaarlijk een motief opleveren voor eene delegatie van de bevoegdheid tot al of niet invoering der belasting op de Gouverneurs en Residenten. Het Gouvernement houdt ook in dat geval de macht aan zich en bepaalt slechts, dat in die en die gewesten de belasting eenvoudig niet wordt geheven.

Terloops meenen wij hier nog de vraag te mogen stellen, of de bovenbedoelde Resident der Westerafdeeling van Borneo wel de middelen bezat om het vangen of dooden te beletten van al de dieren, niet genoemd in een der beide lijsten. Zoo niet — en het is duidelijk, dat het niet anders kan zijn, — waarom is de jacht op die categorieën van dieren in geheel Nederlansch-Indië onvoorwaardelijk verboden — door den Gouverner Generaal —, en heeft men het al of niet uitvaardigen van daarop betrekking hebbende verbodsbepalingen niet ook maar overgelaten aan de Hoofden van gewestelijk bestuur? Het komt ons voor, dat men dit terecht nagelaten heeft, wel begrijpende, dat bij een zoover gaande „decentralisatie” van de heele wildbescherming niets zou komen. Maar de zaak staat niet anders met betrekking tot de wildsoorten, voor welke, om wat reden dan ook, de voorkeur wordt gegeven aan eene voorwaardelijke, in plaats van eene absolute bescherming. Er is een gradueel, geen principiëel verschil, en daarom moet voor beide onderwerpen eenzelfde beginsel gelden.

Uit de medeelingen van Dr. KONINGSBERGER leeren wij verder de overwegingen kennen, die geleid hebben tot de uitvaardiging van artikel 5 der ordonnantie in Staatsblad 1909 no. 497, aan

hetwelk in ons vorig opstel eene uitvoerige bespreking is gewijd. Wat te voren door ons reeds is gezegd, namelijk dat dit artikel het verbod tot het in gevangen staat houden van wilde dieren feitelijk te niet doet, blijft hier gehandhaafd; doch de lezer houde daarbij in het oog, dat dit voor ons geen reden was om ons in afkeurenden zin uit te laten over het aangehaalde artikel, doch wel over het evenbedoelde, ook in andere opzichten verkeerde *verbod*, dat om zoo te zeggen dagelijks, en door Jan en alleman, kan worden geschonden en ook geschonden wordt, zonder dat de overheid bij machte is daartegen op te treden, hetgeen mede leidt tot het niet au sérieux nemen van alle op de wildbescherming betrekking hebbende bepalingen. Wel hadden wij een ander bezwaar tegen artikel 5, namelijk de gelegenheid, die het biedt, om zich op volkomen wettige wijze, trots alle verbodsbepalingen, *doorloopend* in het bezit te stellen van allerlei wilde dieren. Dit bezwaar, hetwelk zich nog sterker accentueert, nu wij uit Dr. KONINGSBERGER's publicatie vernemen, dat de uitdrukking „besloten terreinen” zoo ruim mogelijk moet worden opgevat, is echter slechts voorwaardelijk. Immers het vervalt geheel, indien door het onder controle brengen van alle *verkoopingen* van wilde dieren of van de van hen afkomstige voortbrengselen, het uit winstbejag dooden of vangen van door kunstmatige middelen aangelokt wild wordt tegengegaan. Dan eerst kan men er van verzekerd zijn, dat het bemachtigen van herten en andere viervoetige of gevleugelde stroopers binnen besloten erven slechts bona fide zal plaats hebben, wegens de door hen veroorzaakte schade, en daar is natuurlijk niets tegen.

Wij zijn thans gekomen tot het gedeelte van Dr. KONINGSBERGER's verhandeling, waarin sprake is van de argumenten, die geleid hebben tot het al of niet instellen van een jachtverbod ten opzichte van eenige afzonderlijk vermelde diergroepen. Dezelfde volgorde in acht nemend, merken wij daaromtrent het volgende op.

Apen. Dat deze dieren onbeschermd zijn gelaten, omdat zij in menig opzicht schadelijk zijn, is een motief, waar niets tegen in te brengen zou zijn, als men er zich consequent aan

gehouden had, ook met betrekking tot andere diersoorten. Voorts moet — zooals vroeger reeds door ons is aangeteekend — een uitzondering worden gemaakt voor den orang oetan, die wegens zijn eenzame levenswijze diep in het oerwoud onmogelijk tot de schadelijke dieren kan worden gerekend — al mag hij in zeldzame gevallen wel eens verwoestingen aanrichten in ladangs, overigens een uitingsvorm van *roofbouw*, die op zich zelf al geen bevordering van bestuurswege waard is —, en verder gespaard moet blijven wegens zijn betrekkelijke zeldzaamheid en zijn merkwaardigheid uit een wetenschappelijk oogpunt. Hetgeen ten gunste van de niet-bescherming der apen verder wordt aangevoerd, namelijk, dat deze dieren veelvuldig in geheel of gedeeltelijk tammen staat worden gehouden, hetzij tot genoegen, hetzij wegens sommige nuttige „capaciteiten”, levert, ofschoon het juist is, een sprekend voorbeeld op van de consequenties, waartoe het door ons reeds zoo vaak veroordeelde verbod tot het „in eigendom of bezit hebben” van wilde dieren leidt. Gesteld, dat er klemmende redenen bestonden om de vierhandigen te sparen, dan zou men, alleen omdat het bovenbedoelde verbod in de practijk niet te handhaven zou zijn, tevens hebben afgezien van alle andere maatregelen tot tegengang van hunne uitroeiing. Daarom nogmaals — men zal ons vervelend vinden — men trekke dat absurde verbod in, doch vervange het door eene bepaling, krachtens welke geen *verkoop* van wilde dieren en daarvan afkomstig materiaal mag plaats hebben zonder licentie van het Bestuur. Het uit liefhebberij houden van dieren kan niet belet worden, wel beperkt, en dit laatste kan alleen geschieden, door den handel daarin aan bepalingen te binden, desnoods te onderdrukken, wat niet onuitvoerbaar is.

Welk een wassen neus het verbod tot het „in eigendom of bezit hebben” van wilde dieren is, wordt bewezen door den t j i t j a r a w a h (*Trachycomus ochrocephalus* GM.), waarvan het volgen de is aangeteekend in Dr. KONINGSBERGER'S „De Vogels van Java”, deel I, blz. 88 en 89 (geschreven vóór de tot-stand-koming van de wildbeschermingsordonnantie): „Hij is inderdaad een der beste zangvogels van Java en het is zeer te betreuren, dat door de voortdurende jacht, die op hem wordt gemaakt, zijn ver-

spreidingsgebied hoe langer hoe beperkter wordt. Terwijl hij vroeger ook in de vlakte voorkwam, heeft hij zich allengs naar hooger gelegen streken in de nabijheid van bosschen en eenzaam terrein teruggetrokken." Deze feiten hebben naar alle waarschijnlijkheid er toe geleid, dezen vogel niet op te nemen onder degene, voor welke bij Staatsblad 1909 No. 594 uitzondering is gemaakt op het verbod, gesteld bij de vaak aangehaalde ordonnantie van 14 October 1909. Niettemin wordt hij nog steeds — zonder eenigen schroom zelfs — in honderden, om niet te zeggen duizenden exemplaren als kooivogel gehouden. Wij beseffen zeer wel, dat het volstrekt onmogelijk is, aan deze liefhebberij met één pennestreek een eind te maken. Maar waar 's lands verordeningen haar verbieden, wordt deze op zich zelf in geen deele onzedelijke gewoonte daardoor gestempeld tot een *misbruik*, waartegen de overheid hare machteloosheid toont, en dat is hoogst bedenkelijk, want dit is de voor de hand liggende oorzaak van het feit, dat men thans ook nagenoeg niets doet tot tegengang van het met mercantiele bedoelingen op groote schaal *vangen* van deze vogels. Onlangs in het Bantamsche op jacht zijnde, vernamen wij daarvan een sterk staaltje, dat ons, ofschoon wij schijnbaar onverschillig toeluisterden, als natuurvriend werkelijk bedroefde. Men deelde namelijk ook aan ons mede — wat reeds algemeen ter plaatse bekend was —, dat een als zeer handig te boek staand vogelvanger periodiek een bezoek bracht aan het schiereiland Djoengkoelon (N.B. het oord, dat men reeds lang tot wildreserve bestemd, maar helaas nog niet gemaakt heeft), speciaal met het doel, daar *tjitjarawahs* te vangen, die overal elders reeds nagenoeg uitgeroeid waren. De man kwam steeds „rijk met buit beladen" van zoo'n expeditie terug en verkocht de vogels grif tegen *f* 20 — het stuk, wel een bewijs, hoe zij zelfs in hetzelfde, niet bovenmatig in cultuur gebrachte gewest, dus om zoo te zeggen vlak bij het „depôt", ook reeds zeldzaam begonnen te worden. Ergerlijk om te vernemen was echter vooral, dat de man als verklaring voor de hooge prijzen, die hij — soms bij vooruitbestelling — bedong, opgaf, dat zooveel der gevangen dieren, ondanks de daaraan bestede „zorgen" — daar weten wij alles van, dat „piara" van den bruinen broeder — gedurende het transport doodgingen.

Een ander voorbeeld van totale negatie der tot bescherming van wilde dieren uitgevaardigde verbodsbepalingen, enkel en uitsluitend omdat daarin een zeer zwakke plek voorkomt, namelijk het niet te handhaven verbod tot het in gevangenschap houden, leveren verschillende vertegenwoordigers van de familie der Spreeuwachtigen op. Deze zijn op Java en Madoera beschermd, omdat in tegenstelling met hetgeen voor de Buitenbezittingen is bepaald, voor de bovengenoemde twee eilanden geen uitzondering op het verbod is gemaakt ten aanzien van de geheele groep „Kraaiachtigen” van de orde der Zangvogels, doch enkel ten aanzien van de kraaien in engeren zin, de gaok en de gagak of engkak (respectievelijk *Corvus macrorhynchus* WAGL. en *Corvus enca* HORSE.) Niet-tegenstaande deze bescherming ziet men allerwegen in de kampong en elders de bekende spreeuwen *Sturnopaster jallu* HORSE. (djalak) en *Acridotheres javanicus* CAB. (kaleng mas) in gevangen staat onderhouden; minder algemeen, doch ook niet zeldzaam, is hetzelfde het geval met de tjamperling (*Calornis chalybea* HORSE), die, aangezien hij ook als consumptie-artikel eenige waarde heeft, hier en daar ook wel geschoten wordt. Nu zijn die vogels — vooral de eerstgenoemde twee soorten — zoo frequent, dat gelukkig voorsnog niet de minste vrees bestaat voor hun uitsterven; gelukkig, omdat met name *Sturnopaster jallu* een bepaald nuttige vogel is. Maar de afwezigheid van die vrees bestaat niet ten opzichte van den eveneens tot deze familie behoorenden béo (*Mainatus javanensis* OSE), die, zooals de meeste onzer lezers wel zullen weten, ook zeer geliefd is als kooivogel, waartegen — afgescheiden van de onwettigheid van die neiging — geen bezwaar bestaat, mits het maar geen aanleiding geeft tot het ergerlijk schandaal, gesignaleerd op blz. 493 van Dr. KONINGSBERGER's reeds hooger aangehaald werk „Java Zoölogisch en Biologisch”, daarin bestaande, dat het voortdurend jacht maken op de jongen van dezen gevederden vriend van den mensch hem in de vrije natuur reeds genoodzaakt heeft, zijn toevlucht te zoeken (tevergeefs echter) tot zeer ontoegankelijke nestplaatsen. Aan dergelijke practijken is alleen paal en perk te stellen door een streng en ernstig volgehouden contrôle op den verkoop

van wilde dieren met loslating van hetgeen onmogelijk tegen te gaan is.

Wij zijn geheel afgedwaald van de apen, met welke wij ons oorspronkelijk bezighielden. Gelukkig hebben wij echter over die dieren thans niets meer op te merken, zoodat wij kunnen overgaan tot de tweede, in Dr. KONINGSBERGER'S artikel in „Teysmannia” speciaal besproken categorie, de

Rooflieren. Het feit, dat de Carnivoren, als boschkat (*Felis bengalensis* KERR.), r a s s é of d e d e s (*Viverricula malaccensis* GMEL.), de ganggarangan (*Herpestes javanicus* DESM.), bi o e l *Helictis orientalis* HORSF.) en andere, soms nuttig zijn door het verdelgen van kleine schadelijke dieren, vooral knaagdieren—in ons eerste opstel spraken wij reeds de in Dr. KONINGSBERGER'S verhandeling bevestigd gevonden veronderstelling uit, dat hierin de reden school van het te hunnen opzichte uitgevaardigde jachtverbod —, mag o. i. geen argument opleveren voor hunne bescherming, althans niet voor een absoluut verbod, waar het aan den anderen kant vaststaat, dat hun optreden ook vaak schadelijk is. Immers, zoolang men van dit gedierte geen last ondervindt, zal het niemand in het hoofd komen, het speciaal te vervolgen, ofschoon een rechtgeaard jager wegens hun gevaarlijkheid voor het kleine wild aan toevallig tegengekomen exemplaren wel altijd het verschuldigd saluut met het schietgeweer zal brengen. Tot hun uitroeiing zullen die incidenteele eerbewijzingen niet leiden. Plaatselijk zal nochtans meermalen behoefte bestaan aan extirpatie van dit roofgespuis, als het, door welke omstandigheid dan ook, tot een bedreiging voor de pluimveeteelt wordt. En de uitvoering van zoo'n wenschelijk gebleken campagne zou afstuiten op het bestaande verbod . . . als men niet ook in dit geval het met 's Lands verordeningen op een accoordje gooide. De in artikel 5 der ordonnantie vervatte vergunning om alle wilde dieren, ook de beschermde, te vangen of te doden op besloten terreinen, komt niet behoorlijk tegemoet aan de noodzakelijkheid om nu en dan een razzia te houden onder dit ongedierte, voor zoover het de bewoonde oorden onveilig maakt, want in de eerste plaats laat de „beslotenheid” der kampongerven in den regel veel te wenschen over, als gevolg

waarvan 's landmans kippen en eenden en ander gevogelte gemeenlijk ook hun kost ophalen op „publiek terrein” — en het zal toch wel niet in de bedoeling liggen, den reeds zwaar belasten desaman te dwingen, groote kosten te maken om hierin verbetering te brengen —, doch bovendien zijn de vierbeenige roovers wel zoo leep om zich op de erven en in de stallingen alleen te wagen op tijdstippen, dat men ze niet of moeielijk snappen kan — gewoonlijk 's nachts —, en zich overdag op te houden in de eene of andere niet verafgelegen schuilplaats, in een bamboebosch, op een beboelak of iets dergelijks, waar ze onder gunstige dekking een zoete rust genieten na hun strooptochten. En uit dien dommel mag men ze niet opschrikken — zoo wil de wet het —, want als zij dat dutje pakken, bevinden zij zich op „neutraal” gebied. Het zou een interessante rechtsvraag zijn, of het geoorloofd is, een door een senggarrangan buiten een besloten erf weggesleepte ajam of bebek terug te nemen, omdat men zoo doende het lieve diertje ongetwijfeld bemoeielijkt in zijn levensonderhoud, en aldus aanleiding kan zijn tot zijn voortijdig overlijden, als het bijv. door lang vasten den hongerdood reeds nabij is. Erkend moet wel is waar worden, dat het geval eenigszins theoretisch is gesteld, omdat die bloeddorstige roofridders er geen vastentijd op na houden en er integendeel wel voor zorgen, dat de buik steeds goed gevuld blijft. Indien aan de ordonnantie streng de hand werd gehouden, zou inderdaad niemand of niets benijdenswaardiger lot hebben dan de genoemde kleine Carnivora, die, mits een gunstig tijdstip daarvoor kiezende, steeds in de gelegenheid zijn om met weinig moeite ten koste van anderen zich aan te schaffen, wat zij voor hun levensonderhoud noodig hebben, en desniettemin onschendbaar blijven, indien zij de kleine voorzorg nemen — wat zij gewoonlijk doen —, den buit te verslepen naar hun hol, waar men ze met rust moet laten, indien het stuk grond, waarop het gelegen is, slechts niet omheind is. Voorwaar, wanneer een grijpgrage homo sapiens zoo naïef zou zijn om zich in een overeenkomstig geval te beroepen op de onschendbaarheid van zijn domicilie, dan zou hij het tot zijn schade ondervinden, dat met hem minder compli-

menten worden gemaakt, dan met een senggaringan of rassé. Wij erkennen gaarne, dat dit een belachelijke vergelijking is, maar wie durft volhouden, dat de daarin gestelde casus onjuist is?

Eigenaardig is het overigens, dat men ten opzichte van den rassé, die tamelijk veelvuldig als huisdier wordt gehouden, daar hij spoedig tam wordt en dan werkelijk een aardig beestje is, het, zooals wij zagen, ten opzichte van de apen gehuldigde opportunitateitsbeginsel heeft laten varen, namelijk, dat het niet zou aangaan, zoo'n eenmaal ingeburgerde gewoonte te verbieden. En tegenover hetgeen is aangevoerd ten gunste van de vogelvrijverklaring van den als nuttig gequalificeerden sigoeng (*Mydaus meliceps* Horsf.) moeten wij de opmerking maken, dat het met het „ondragelijk” stinken van het dier zoo'n vaart niet loopt — althans voor het aan overeenkomstige geurtjes gewende reukorgaan van den Inlander —, indien het maar met rust gelaten wordt, als bewijs waarvoor kan gelden, dat deze zoogenaamde stinkdas door sommige liefhebbers wel als huisdier gehouden wordt. Overigens kan men, ook zonder hem te vangen of te doden, zich wel hoeden voor al te groote toenadering zijnerzijds.

Vleermuizen. Uit hetgeen omtrent deze orde der Zoogdieren is aangeteekend, valt de conclusie te trekken, dat naar de bedoeling onzer wetgeving ook op Java en Madoera al wat bestempeld wordt met den naam kalong, gedood of gevangen mag worden, dus niet alleen *Pteropus edulis*. Maar waarom dan dat verwarring stichtend onderscheid tusschen het bepaalde voor die eilanden, waarin gewag wordt gemaakt van „de kalong” en dat voor de Buitenbezittingen, waarin sprake is van „de kalong soorten”? Voorts blijkt ook, dat het beschermd laten van de frugivore Handvleugeligen, niet aangeduid met de Inlandsche benaming kalong, niet aan een verzuim is te wijten, doch opzettelijk heeft plaats gehad, ofschoon is nagelaten, daarvoor een motief te vermelden, tenzij als zoodanig is te beschouwen de aantekening, dat „in het algemeen” de vleermuizen voor nuttig moeten worden gehouden, hetwelk, ofschoon niet onjuist, toch wel alleen van toepassing zal zijn op de insectivore

soorten, namelijk degene, die hun dieet uitsluitend bepalen tot gekorven dieren. Bij de polyvoren zal toch het nut op zijn minst genomen geneutraliseerd worden door de veroorzaakte, soms niet onbeduidende schade. Dat de in artikel 5 opgesloten, voorwaardelijke dispensatie van het verbod voldoende gelegenheid biedt tot het tegengaan der plunderingen van snoepende vleermuizen, kunnen wij evenmin toegeven, als met opzicht tot de kleine roofdieren. Hetgeen ten aanzien van de laatste werd aangeteekend, geldt ook hier: om zich te vrijwaren tegen strooptochten van wilde dieren, die daarvan een „geregeld beroep” maken en derhalve zich steeds ophouden in de nabijheid van menselijke verblijven — dit is dus een ander geval dan het incidenteele plunderen van aanplantingen, als waarvan hierboven sprake was met betrekking tot de normaliter zich in ontoegankelijke wildernissen ophoudende olifanten — is het niel voldoende, lijdelijk af te wachten tot de maraudeurs zich wagen op het verboden terrein, doch moet men ze desnoods in hun schuilhoeken opzoeken en bestoken. Dit is het principe. Gaarne geven wij echter toe, dat er een aanzienlijk gradueel verschil is tusschen de rooverijen der Carnivoren en de veel minder ernstige, ofschoon niet onschuldige kaperijen van tjetjodots, en dus het in-trekken der wettelijke bescherming ten opzichte van de eerstbedoelde veel urgenter is dan ten aanzien van de laatstgenoemde.

Neushoorndieren. Het ten aanzien van deze Pachydermen op Java geldende verbod heeft onze volle instemming. Wij zouden slechts wenschen, dat de handhaving er van op wat meer effectieve wijze plaats had, en minder kwistig werd omgesprongen met dispensaties ten behoeve van „wetenschappelijke” bedoelingen, die uit een op zich zelf lofwaardige, doch te ver gaande hoffelijkheid te veelvuldig als echt worden aanvaard, indien zij inderdaad slechts dienen als masker voor zeer onwetenschappelijke materiele begeerten van buitenlanders, die zich met meer of minder recht uitgeven voor „natuurvorschers”, doch de productie van hun wetenschappelijk spieden plegen te verkwanzelen aan musea, waaronder er zijn van een zeer obscuur soort, gevestigd in het een of ander

"Krahwinkel", en die aan de ontwikkeling der menschheid nimmer iets toe of af zullen doen.

De in artikel 5 gemaakte uitzondering kan, zooals in de andere genoemde gevallen, ook hier geen kwaad, mits de hiervoren tot vervelens toe aanbevolen contrôle op den verkoop daarnaast in het leven worde geroepen. Ten opzichte van deze diersoort, waarvan de huid, de hoorns en de tanden industrieele waarde hebben en die dus bij voortdoring bedreigd wordt — zij het tot nog toe nog maar uit de verte — door de belangstelling van god Mercurius, mag men de verwezenlijking van ons denkbeeld zelfs wel urgent achten.

Wilde runderen. Ook met hetgeen ten opzichte hiervan gezegd is, gaan wij gaarne accoord, onder het voorbehoud echter, dat in overeenstemming met het hierboven geleverd betoog, het centrale gezag de openstelling der jacht regelt en dit niet langer overlaat aan de Hoofden van gewestelijk bestuur.

Herten en dwergherten. Hiervoor geldt hetzelfde als voor de wilde runderen.

Vilen en roofvogels. Ook tegen het jégens deze dieren ingenomeu, officieele standpunt hebben wij geen bezwaar.

IJsvogels. Ofschoon wij niet bepaald gekant zijn tegen de ten aanzien van *Halcyon chloris* gemaakte uitzondering, geeft deze ons toch aanleiding tot het maken van de volgende opmerkingen:

a. Het met betrekking tot dezen vogel uitgespeelde, nuttigheidsargument geldt o. i. evenzeer *Ceryx innominata*, die onbeschermd is gelaten.

b. Daar het niemand in het hoofd zal komen, op dezen vogel geregeld jacht te maken, bestaat er vooralsnog geen aanleiding om hem (onder de beschermende vleugels der wet te nemen; te zijnen aanzien kan gerust volstaan worden met een „politiek van non-interventie”, derhalve rangschikking onder de groote rubriek der ongenoemden (d), in stede van bij a, naar de classificatie, vermeld sub 1. der slotpunten van ons vorig artikel.

c. Het bovenbedoelde nuttigheidsmotief, ofschoon niet onjuist, lijkt ons toch min of meer ver gezocht. Immers zou een consequente doorvoering van dit utiliteitsbeginsel ook de

beschermende hand doen uitstrekken over andere, thans terecht vogelvrij verklaarde diersoorten, zooals o. a. den tijger, die ook „hoofdzakelijk leeft van landdieren, waaronder verschillende schadelijke of althans niet nuttige vormen worden aangetroffen,” wilde varkens bijvoorbeeld. Uit den ten aanzien van *Halcyon chloris* gevolgden gedragsregel zou voorts logisch moeten voortvloeien, dat vogels, voornamelijk levende van dieren, die wel nuttig zijn, geen aanspraak hadden op bescherming. Onze wetgever huldigt echter blijkbaar deze logica niet, aangezien hij — wat wij volstrekt niet afkeuren — zijn protectie wel heeft uitgestrekt over bijv. de *Arachnothera*-soorten, die, zoo niet uitsluitend, toch in hoofdzaak azen op spinnen (de geslachtsnaam is zeer goed gekozen), welke gelede dieren zelf nuttig zijn als verdelgers van schadelijke insecten. De „spinnenjagers” zijn dus wel is waar niet rechtstreeks, doch „in den tweeden graad” — om ons eens algebraïsch uit te drukken — min of meer schadelijk. De zaak wordt nog ingewikkelder, als men de uitrekening nog verder doorzet. Het kan dan best gebeuren, dat een bepaalde diersoort bij het opmaken van de balans, beurtelings nuttig en schadelijk blijkt te zijn. Het wil ons daarom voorkomen, dat men bij het doen gelden van utiliteitsargumenten alleen het voor de hand liggende nut in beschouwing moet nemen, dus — afgescheiden natuurlijk van de hier buiten beschouwing blijvende quaestie van protectie van dieren, die bedreigd worden door uitsterving — een diersoort alleen absoluut beschermt, als zij op zeer evidente wijze opruiming houdt onder organismen of dood materiaal, die zonder een zoodanige razzia of schoonmaak tot een geregelde plaag voor den mensch zouden worden. Nu gelooven wij niet, dat *Halcyon chloris* naar dezen maatstaf op één lijn gesteld mag worden met bijv. de insectenetende vleermuizen of den muizenverdelgenden wouw *Elanus hypoleucus*, waarvan het vangen of doden, zeer terecht om hun nut verboden is, of met *Varanus salvator*, den zoogenaamden „leguaan”, een groot rattenjager en aasopruimer, dien men, ofschoon hij zich ook wel eens aan een kip of een eendvogel bezondigt, behoort te beschutten tegen uitroeiing (hetgeen tot dusver nog niet geschiedt), doch niet

onvoorwaardelijk moet vrijwaren tegen aanslagen, omdat het dier ook producten levert, die eerst na zijn dood tot hun recht komen.

Papegaaiachtige vogels. Met de motieven tot vogelvrijverklaring — c'est le cas de le dire — van den 'bette t (*Palaeornis alexandri* L.) wordt gaarne ingestemd. Een absolute bescherming van den seriëndiet (*Loriculus pusillus*) achten wij echter geenszins gemotiveerd, omdat de twee eenige argumenten, die daarvoor zouden kunnen pleiten, namelijk gevaar voor uitsterven door zeldzaamheid, of wel overwegend nut, niet aanwezig zijn, zoodat volstaan zou kunnen worden met het vangen of doodden door bestuursmaatregelen te beperken. Zelfs meenen wij, dat het voorshands voldoende zou zijn de bovenomschreven „politiek van non-interventie” te volgen, daar de papegaaivangst op Java al heel weinig te beteekenen heeft. Overigens valt nog op te merken, dat seriëndiets sinds „onheugelijke tijden” in gevangenschap worden gehouden — men ziet ze vaak, evenals eekhoorntjes, in kooien, die door de bewegingen van de daarin opgesloten dieren in een snel draaiende beweging worden gebracht, hetgeen de bewoners hoogelijk schijnt te amuseeren —, en men zich dus te hunnen opzichte niet bekommerd heeft om een der argumenten tot niet-ingrijpen, dat, zooals wij hierboven zagen, bij de apen wel gewicht in de schaal gelegd heeft. Het gevolg hiervan is, evenals ten opzichte van den rassé — en in meerdere mate zelfs, want, komt het domesticeeren van den laatste nog tamelijk zelden voor, dat van het kleine papegaaitje is een veel beoefende liefhebberij —, openbare minachting van 's Lands verordeningen.

Met hetgeen vermeld is nopens de papegaaien op de Buitenbezittingen stemmen wij in beginsel in, maar ook hier moeten wij de regeling van de beperkte bescherming opeischen voor het centrale gezag, desvereischt voorgelicht door deskundige, plaatselijk bekende ambtenaren.

Accoord gaan wij voorts met hetgeen is gezegd betreffende de *Zwaluwen*.

Duiven. Hierbij duikt plotseling weer het naar omstandigheden beurtelings gehuldigd en losgelaten argument op, dat

bescherming niet kan worden volgehouden, omdat het in gevangen staat houden van vertegenwoordigers der bedoelde diersoorten tot de ingewortelde zeden behoort. Wij zullen, na al hetgeen daaromtrent reeds gezegd is, niet dieper hierop ingaan.

Van een absolute bescherming der duiven zijn wij natuurlijk geen voorstander; doch wel houden wij staande, dat ten opzichte van deze dieren het zeer urgent is, maatregelen te treffen in den geest van het aangeteekende sub 17° der slotpunten van ons eerste artikel, beoogende, paal en perk te stellen aan de thans ongelimiteerd plaats hebbende extirpatie van deze, zij het dan niet nuttige, dan toch lieve vogeltjes, die in levenden staat zooveel meer tot veraangenaming van het menschelijke leven bijdragen dan het schamele hapje, dat zij in gebraden toestand opleveren. Wij willen den liefhebbers van deze lekkernij de gelegenheid om die machtig te worden niet ontnemen, doch aan den anderen kant meenen wij ook aanspraak te hebben op steun van overheidswege, als het er op aankomt, een bescheiden, doch door velen hoogelijk gewaardeerden vorm van natuurgent in stand te houden. Een enkel woord moge voorts nog gezegd worden over het ethische argument, dat talrijke soorten van wilde duiven „aan arme jagers eenigen toespijs bij hun rijst” verschaffen. Dit motief berust op eene vergissing. *Arme* jagers schieten geen wilde duiven, om de eenvoudige reden, dat zij het dure kruit en lood bewaren voor meer substantieelen buit. Wil men werkelijk den arme tegemoet komen, voor wien de jacht niet zuiver een plezier, maar tevens een vorm van levensonderhoud is, dan trede men tusschenbeide bij het opdrijven van de hondenbelasting — waarvan de overdracht op de locale raden een oeconomische en vooral een staatkundige fout der Regeering is te noemen — door gemeenteraden, lijdende aan mania kynophobia — een in de laatste jaren in bedenkelijke mate zich openbarende, besmettelijken vorm van zenuwlijden —, en men kome voorts terug van de in een zeer recente ordonnantie belichaamde, verbittering kweekende maatregelen, waardoor schier onoverkomelijke belemmeringen worden opgeworpen tegen het bezit van honden, die werkelijk

onmisbare bondgenooten zijn bij de jacht op wilde zwijnen, het eenige wild, waarvan het bemachtigen loonend is voor den onbemiddelden stakkerd, die op andere wijze nooit of zelden vleesch te eten kan krijgen. Wij kennen een paar van die minimumlijders, die door de onlangs tegen het hondenbezit uitgevaardigde bepalingen, zich voor de vraag gesteld zagen, hoe voor zich en hunne kinderen benevens hun door ondervoeding anaemische echtgenooten een surrogaat te vinden voor de tot dusver genuttigde dengdeng-babi. De meesten hebben het probleem opgegeven en eenvoudig het artikel „eiwitstof” van de voedingslijst geschrapt, daardoor afbreuk doende aan hun reeds gering weerstandsvermogen tegen malaria en andere ziekten, die in de door hen bewoonde achterbuurten heel wat erger het hoofd opsteken dan in de deftige wijken, waar de schepers van hondenbelastingen en muilkorfverordeningen verblijf houden. Een enkele van de door ons bedoelde varkensjagers is in den letterlijken zin gevlucht tot buiten de grenzen van het gebied, waar zijn viervoetige makkers en kostophalers zooveel officieele vijanden hebben, en geeft er de voorkeur aan, den afstand tusschen zijn afgelegen, nieuwe verblijfplaats en zijn werkplaats heen en terug dagelijks per rijwiel af te leggen, hetgeen een niet te minachten karwei is — vooral voor een moegewerkt, ondervoed man —, in aanmerking genomen, dat een kilometers breede rand van sawah's en rimboe administratief tot de gemeente Batavia behoort.

Hoenderachtige vogels. Wij lezen in Dr. KONINGSBERGER's artikel, dat van beschermende maatregelen ten opzichte van deze dieren is afgezien, omdat gemeend werd, dat hun schuwheid en hun voorkomen in afgelegen, boschrijke streken ze tegen sterke vervolging vrijwaarde, en zij bovendien zelden of nooit het voorwerp waren van een geregelde jacht. Dit argument moeten wij qualificeeren als minder juist, daar van den poejoe bijv. niet kan gezegd worden, dat hij zich slechts ophoudt in afgelegen streken, en deze bewering ook niet geheel opgaat ten aanzien van minstens een der beide soorten van wilde hoenders, indien het woord „afgelegen” ruimer wordt opgevat, dan in de beteekenis van „verwijderd van de groote plaatsen”.

De *Gallus varius* komt namelijk wel degelijk voor in streken, die onmiddellijk begrensd worden door soms dichtbevolkte kampongs, welker bevolking ze — alweer met mercantiele bedoelingen — bemachtigt met hulpmiddelen, die niet, zooals het luidruchtige geweer van den jager, de, dieren afschrikken en daardoor verdrijven, Het moge dus waar zijn, dat deze en de andere Hoenderachtigen niet blootstaan aan een geregelde jacht, van een geregelde vangst zijn zij geenszins verschoond. In dit verband moet ook nog even de bekende gewoonte om den poejoe (*Turnix pugnax*) in kooien te houden — voor het organiseeren van wedkampen, een zeer geliefde sport van den dessaman — in herinnering gebracht worden. Dit kwartelachtige vogeltje is overigens een zeer gewoon object voor karbouwenhoeders om er het vooral in den Inlander sterk ontwikkelde instinct tot dooden op bot te vieren. Schier geen enkel exemplaar kan er door hen opgestooten worden — en bij hun omzwervingen gebeurt dat natuurlijk nog al vaak — of ze gooien het een stok achterna. Nu moet men niet meenen —, dat dit, zooals het op het eerste gezicht lijkt, een onschadelijke liefhebberij is. De poejoe heeft namelijk zoo'n onbeholpen manier van vliegen, dat menige knaap in heel korten tijd het kunstje meester is om de dieren op deze wijze bijna slag op slag met den stok te dooden, waarna zij de lijkjes zonder eenig profijt, voor wien ook, laten liggen, daar zij als Mohamedaan geen ongeslacht vleesch mogen eten. Men zal wel willen toegeven, dat aan deze van zuiveren moedwil getuigende practijk een eind moet worden gemaakt en dat kan alleen door het dooden van wild zonder licentie strafbaar te stellen.

Waadvogels. Het verdedigde onbeperkt vrijlaten van de jacht op snippen aanvaardden wij gaarne als een juist standpunt; nochtans alleen voor zoover den trekvogel *Gallinago stenura* betreft. Voor den bij nog recente ervaringen standvogel gebleken *Rostratula capensis* achten wij een gesloten jachttijd, en wel gedurende den Oostmoesson, wel noodig, daarmede meteen de verdenking afwijzende van een oratio pro domo te houden; immers juist in het door ons als rustperiode voorgelagen jaargetijde vindt men — in onder-

scheid met den natten tijd — de „goudsnippen” steeds in grooten getale bijeen; wel is waar op weinig toegankelijke en verborgen plaatsen, doch deze omstandigheid levert voor den waren jachtliefhebber geen beletsel op, integendeel het jachtgenot wordt er door verhoogd, omdat een grootere ontwikkeling van sportieve eigenschappen er door geëischt wordt. Maar aan de jachtdrift wordt het zwijgen opgelegd door het feit, dat de vogels in dit seizoen broeden en hun jongen „opbrengen”, zooals het in weidelijke taal heet.

Beperking van de jacht op of de vangst van sommige witte reigersoorten is noodig wegens het, blijkens een daarop betrekking hebbende aantekening in Dr. KONINGSBERGER's verhandeling, ook officieel bekende dooden dezer dieren met een commercieel doel, namelijk voor het verkrijgen van de als modeartikel gewaardeerde egretten. Alweer mag dus hier de waarschuwing staan: Hoed U voor dien allesverslindenden Moloch, den Handel, die, hoe onmisbaar ook, gebreideld moet worden in zijn zucht, om zich van alles meester te maken — Hermes vervulde in de oudheid een dubbel beschermheerschap, voorwaar niet ten onrechte, zooals nu weer uit dit voorbeeld blijkt en aan deze neiging is reeds te veel ten offer gevallen, dat behouden had moeten blijven.

Dat op andere Steltloopers dan snippen en reigers niet gejaagd wordt, is almede een vergissing. Integendeel, veel sterker dan die beide groepen, staan verschillende, tot de Ralvogels behorende soorten bloot aan vervolging, hetgeen toe te schrijven is aan de meerdere gemakkelijkerheid, waarmede de laatstgenoemde te schieten zijn. In tegenstelling met de reigers zijn namelijk de ralachtigen over het algemeen niet schuw, terwijl zij zich van de snippen onderscheiden door de gewoonte om niet, zooals deze, bij het minste onraad op de wieden te gaan, doch, blijkbaar in de meening verkeerd, dat de bodem hun goede dekking oplevert — hetgeen wel dikwijls, doch niet altijd opgaat — hardnekkig, en met zekere naïeveteit hun belagers plegen af te wachten. Rijzen zij een enkele maal toch, dan is hun vlucht zoo log en zwaar, dat slechts volslagen knoeiers in de schietkunst ze niet raken kunnen. Om deze reden laat

de echte jachtliefhebber — behalve nu en dan bij uitzondering — ze ongemoeid; niet alzo de veelverbreide soort van geweerdragers, die in weidrechtelijke kringen wordt aangeduid met den titel „aasjager”. Deze pseudo-sportsmen maken speciaal werk van de „jacht” op peroeks (*Gallinula chloropus* L.) en mandars (*Porphyrio calvus* VIEILL.), en zij zijn vooral ijverig in de weer in den broedtijd, wanneer de dieren nog honkvaster zijn dan gewoonlijk. In dat seizoen hebben wij menigmaal liefaebbers ontmoet, in compagnie „jagende” en met een tros volgelingen achter zich, die de benodigde, voor de Nimrods alleen een te zwaren last vormende munitievoorraad torsen en, naarmate de patronen opraken, belast worden met het transport van den buit, die soms uit honderden stuks bestaat en verdeeld is in zware tweemansvrachten aan pikolans gedragen, zoodat de aanblik van zoo’n colonne, afgescheiden van den treurigen moedwil, waarvan zij blijk geeft, een belachelijken indruk maakt op dengene, die, volgens de traditie, aan het begrip jager het idee van groote bewegelijkheid verbindt. Zoo groot is het aantal geschoten vogels, dat het niet in een paar maaltijden geconsumeerd kan worden en men het loonend acht, van het grootste gedeelte „dengdeng-boeroeng” te maken. Men zal ons vermoedelijk wel willen toegeven, dat er toch wat gedaan moet worden ter beperking van dergelijke moordpartijen op groote schaal, die, zooals persoonlijke ervaring ons geleerd heeft, deze wegens hare levenswijze zeker niet schadelijke vogelsoorten bijna geheel verdreven hebben van oorden, waar zij een vijf- of zestal jaren geleden — die plaatsen waren toen nog niet „ontdekt” door den aasjager, die zijn funest bedrijf toen nog uitoefende op zekere van ouds bekende plekjes, waar echter de concurrentie gaandeweg te sterk werd — nog in grooten getale voorkwamen en zich vermenigvuldigden, nagenoeg ongestoord. In de residentie Batavia vindt men ze in beteekenend aantal dan ook alleen nog in zoo goed als geheel ontoegankelijke moerassen of op plaatsen, waar zij, in den vorm van een bordje met de woorden „Verboden Jacht”, bescherming genieten van de zijde van de landheeren. Met de geleidelijke onteigening van de particuliere landerijen — overigens in alle

opzichten toe te juichen — zal echter aan dezen toestand een eind komen, omdat de door het Gouvernement overgenomen terreinen, tot staatsdomein verklaard zijnde, voor Jan en alleman toegankelijk worden. Dit heeft op een paar kortelings onteigende landgoederen reeds de nagenoeg volkomen uitroeijing van de eertijds overvloedig daarop voorkomende waterhoentjes en koeten tengevolge gehad, een waarschuwing, die, naar het ons voorkomt, niet in den wind geslagen mag worden.

Volledigheidshalve maken wij hier ook nog melding van een andere groep van Waadvogels, waarop vrij druk gejaagd wordt, namelijk de Pluvierachtigen, meer speciaal de daartoe behoorende soorten *Glareola orientalis* LEACH. (terik) en *Charadrius fulvus* GM. (troelik). De eerstgenoemde soort komt hier echter slechts op den doortrek en is derhalve slechts gedurende zeer korten tijd (twee à drie weken) in deze streken aan te treffen, terwijl de tweede, eveneens een trekvogel, hier wel is waar overwintert, derhalve maandenlang overblijft, doch door haar schuwen en waakzamen aard zich zelf voldoende beveiligt tegen uitroeijing, waarvoor ook geen vrees behoeft te bestaan wegens het groote aantal, en het feit, dat het broeden elders plaats heeft. Maatregelen tot bescherming van deze twee vogelsoorten komen ons dan ook voorhands overbodig voor.

Zwemvogels. Hetgeen hieromtrent is aangeteekend in DR. KONINGSBERGER'S artikel kan in het algemeen wel aanvaard worden; echter wijzen de feiten er op, dat, ofschoon de Eendachtigen door hunne schuwheid niet zooveel gevaar loopen van te worden uitgeroeid als de bovengenoemde Ralvogels, men ook voor eerstgemelden het gevaar niet te licht moet tellen, daar zij wel degelijk hier en daar verdwenen zijn, waar zij vroeger vrij veelvuldig voorkwamen. Hier is echter reeds veel te bereiken door een periodiek terugkeerenden, gesloten jachtijd — die, al ware het uit principe, ten opzichte van alle standwild, behalve de bepaald schadelijke dieren, moet worden ingevoerd — en door het vangen en doden alleen toe te staan aan houders eener speciale licentie (jachtakte). Hetzelfde geldt ten opzichte van den petjoeek oelar (*Plotus melanogaster* PENN.), die mede wegens zijn hoog aan-

geslagen culinaire eigenschappen een geliefd jachtobject is.

Paradijsvogels. Geruststellend is inderdaad de als zoodanig door Dr. KONINGSBERGER gequalificeerde omstandigheid, dat van deze vogels de wijfjes niet gejaagd worden en de mannetjes van sommige soorten reeds tot de paring in staat zijn vóór zij getooid zijn met het volle vederkieed, dat hen tot een begeerd voorwerp maakt. Maar men late zich niet door te veel gerustheid in siaap wiegen. Primo geldt deze gunstige factor, zooals gezegd, slechts voor sommige soorten, secundo is het niet uitgesloten, dat een weinig scrupuleus „jager” — en de belagers van paradijsvogels behooren voor een zeer groot deel tot een slag van lieden, die in het gunstigste geval gemoedsbezwaren slechts van hooren zeggen kennen — tot bemachtiging van een volwaardig exemplaar, verscheidene andere, dus waardelooze, neerschiet, door bijv. op een grooten hoop los te branden, en tertio is het toch buiten kijf, dat het gedeeltelijk sparen van de reeds geheel ontwikkelde mannetjes noodig is ter voorkoming van degeneratie der soort, namelijk om de natuurlijke teeltkeus tot haar recht te doen komen. Ten slotte is er nog een omstandigheid, waar terdege rekening mede gehouden moet worden, namelijk dat de Paradijsvogels van alle diersoorten in onzen archipel bij uitstek degene zijn, waarop *beroepsjagers* het gemunt hebben met *commercieele* bedoelingen, hetgeen, zooals de ondervinding elders geleerd heeft — zie ons eerste artikel —, op den duur tot volslagen vernietiging van het genus moet leiden, indien niet bijtijds afdoende maatregelen ter voorkoming daarvan worden genomen en zeer streng volgehouden. Caveant consules. En passant merken wij hierbij nog op, dat ook hier geen ernstige bestrijding van het kwaad te verwachten is van door het Gewestelijk bestuur getroffen voorzieningen.

Wij zijn hiermede gekomen aan het eind van dit tweede artikel, dat de lezer gelieve te beschouwen als een wat uitvoerige toelichting van sommige in onze eerste publicatie ontvouwde denkbelden, welke noodig was geworden om de verdenking te ontgaan, dat wij uit gemakzucht of te kwader trouw ons onthielden van in te gaan op de ter verdediging van

een in menig opzicht tegenovergesteld standpunt door een zoo bevoegd beoordeelaar als Dr. KONINGSBERGER bekend gestelde argumenten. Wij achten ons, als simpel man van de practijk, geenszins gerechtigd om ons den titel aan te matigen van tegenstander van genoemden geleerde—zij het ook slechts op enkele punten—, doch koesteren slechts de hoop, dat wellicht enkele van onze beschouwingen er toe zullen medewerken, in zijn oordeel hier en daar eenige reactie teweeg te brengen. Mochten wij er in slagen, hem op sommige punten naar onze meening te doen overhellen, dan zou ons dat een zeer groote voldoening geven.

Rectificatie. In ons eerste artikel—zie de laatste alinea sub 10. der samenvatting aan het slot—bevalen wij ook de landschildpadden voor wettelijke bescherming aan. Aangezien landschildpadden, wetenschappelijk gesproken, blijkens een daarop betrekking hebbende aantekening op blz. 379 van het vaakgeciteerde werk „Java Zoölogisch en Biologisch” op Java althans niet voorkomen, teekenen wij ter voorkoming van misvatting aan, dat wij bepaaldelijk het oog hadden op de soorten van zoetwaterschildpadden, die vrij vaak het natte element verlaten om overlandtochten te ondernemen, waarbij zij veel voor den plantengroei schadelijk ongedierte verdelgen, welke omstandigheid hun grooter aanspraak geeft op eerbiediging van de zijde des menschen, dan hun ordegenooten, die zich meer constant ophouden in een vloeibare omgeving en daar zelfs wellicht meer schade dan nut veroorzaken. Andere motieven voor eene bevoorrechting der op het land komende soorten kunnen nog ontleend worden aan het feit, dat hun dood niemand eenig voordeel aanbrengt, in onderscheid met de zuivere waterbewoners, die geschikt zijn voor de consumptie—één soort zelfs in hooge mate, daar men er soep van maakt, die niet onderdoet voor die afkomstig van zeeschildpadden—, terwijl ten slotte nog gewezen mag worden op de in Dr. KONINGSBERGER's evengenoemd boek mede aangeteekende bijzonderheid, dat de Emydae tengevolge van hun viking-natuur, om zoowel te water als te land hun

strooptochten te houden, meer aan vervolging blootstaan dan de hydrophiele *Tryonyx*-soorten, hetgeen waarschijnlijk de oorzaak is van de betrekkelijke schaarschte der eerstgenemde.

J. OLIVIER.
